DR. GAVRILA IUGA AND HIS IBERIAN WAR JOURNAL

Nicolae Iuga
Prof., PhD, „Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract. Dr. Gavrilă Iuga (1880-1940) was a Romanian lawyer from Maramures and an officer in the Austro-Hungarian Army during the First World War. On July 31, 1916 he falls prisoner on the Russian front. Then the Kingdom of Romania was a military ally of the Tsarist Empire and, therefore, it was the question of organizing, on a voluntary basis, former Romanian-born soldiers from the Austro-Hungarian Army who had been killed prisoners in Russia and the establishment of regiments to be integrated into the Romanian Armed Forces.
In this context, Dr. Gavrilă Iuga was given the mission to travel to Siberia to identify Romanian prisoners there and, with the consent of the Tsarist authorities, to team up with Romanian Army uniforms and to organize them in detachments to travel and to fight on the Marasesti front. To this end, Dr. Gavrilă Iuga conducted an intense campaign to convince these prisoners to join the Romanian Army, distributing even a propaganda newspaper edited for this purpose.

Keywords: First World War, Dr. Gavrila Iuga, prisoners, Siberia, Battle of Marasesti.

1. Cine a fost dr. Gavrilă Iuga?

S-a născut la 23 nov. 1880 în Săliștea de Sus jud. Maramureș, într-o familie română de origine nobilă, descendentă din voievozii Bogdan și Iuga. A urmat studiile secundare la Liceul grăniceresc din Năsăud și la Liceul greco-catolic românesc din Beiuș[1]. Studiile universitare le-a făcut la facultatea de Drept din Budapesta, pe care o absolvă obținând titlul de doctor în Științe Juridice. Este avocat în Vișeul de Sus (jud. Maramureș), începând cu anul 1910. La izbucnirea războiului, în 1914, este mobilizat în armată, urmează Școala de ofițeri la Viena timp de doi ani, după care în iunie 1916 este trimis pe front cu gradul de sublocotenent. O lună mai târziu, pe 31 iulie 1916, cade prizonier pe frontul rusesc din Galiția și este deținut în lagărul de prizonieri de la Darnița, lângă Kiev.

În acea perioadă, într-un interval scurt de numai aproximativ o jumătate de an, pe scena politică internațională se produc câteva schimbări semnificative, care vor determina finalmente schimbarea cursului istoriei. Astfel, la 27 august 1916, la presiunile Antantei, România intre în război de partea Antantei și împotriva Puterilor Centrale. În urma intrării României în Război, soldații români din armatele Austro-Ungare erau de fapt puși în situația de a lupta împotriva soldaților români din Armata Regatului României. În intervalul iunie – septembrie 1916, pe Frontul de Est are loc ofensiva rusă condusă de generalul Brusilov, încununată de succese deosebite, de fapt singurele succese rusești notabile de pe tot parcursul Războiului, armatele Austro-Ungare sunt împinse sute de km spre Vest și înregistrează pierderi uriașe, în total aproximativ 1,5 milioane de militari, între care 400.000 de prizonieri[2], pentru care se amenajează un mare lagăr de tranzit la Darnița (lângă Kiev). De aici de la Darnița prizonierii erau repartizați de regulă la muncă în Siberia. Unele surse militare române

[1] * * * *Maramureșul Istoric prin oamenii săi: Dr. Gavrilă Iuga,* Editura Ethnologica, Baia Mare, 2013, p. 9 și urm.
[2] Timothy C. Dowling, *The Brusilov Offensive*, Indiana Uiversity Press, 2008, p 43.

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)

din epocă (de ex. colonelul Constantin Pietraru)[3], au susținut că în diferite lagăre și locuri de muncă de pe tot cuprinsul Rusiei existau ca prizonieri de război cel puțin 500 de ofițeri și peste 100.000 de soldați români originari din Transilvania, Banat și Maramureș, foști combatanți în Armatele Austro-Ungare. Între timp, moare împăratul Imperiului Austro-Ungar Franz Joseph, la 21 noiembrie 1916, ceea ce schimbă starea de spirit a soldaților români din armatele Austro-Ungare și cu atât mai mult a prizonierilor români din lagărul de la Darnița, în sensul că aceștia au fost depus jurământul militar față de împărat dar, odată cu moartea împăratului, ei se puteau considera dezlegați de acest jurământ. În fine, la sfârșitul lunii februarie 1917, în urma unui șir de revolte, în Imperiul Țarist are loc instituirea unui guvern provizoriu (guvernul Kerenski) și abdicarea Țarului Nicolae al II-lea câteva zile mai târziu, la 2 martie 1917.

În acest context istoric, Guvernul României aflat la Iași, prin Ministerul de Război, a emis Ordinul nr. 1191 / 23 februarie 1917, prin care s-a aprobat formarea Corpului Voluntarilor Ardeleni din Rusia[4], care urma să fie integrat în Armata Română și urma să se deplaseze pentru a lupta în linia întâi pe frontul din Moldova. Guvernul Provizoriu al lui Kerenski, prin Ordinul nr. 37108 / aug. 1917 al Statului Major General Suprem, a dat inițial aprobarea pentru recrutarea a 30.000 de prizonieri români (de unde putem deduce numărul celor disponibili pentru a fi înrolați ca voluntari)[5], dar ulterior ministrul de război de la Petrograd a dispus să fie eliberați din prizonierat numai 5.000 de români[6], sub motiv că munca prizonierilor este necesară intensificării efortului de război al Rusiei. Până la urmă au ajuns în România, eșalonat, și au luptat în cadrul Armatei Române aproximativ 10.000 de voluntari proveniți din rândurile foștilor prizonieri din Rusia[7].

2. Declarația de la Darnița

A urmat momentul numit *Declarația de la Darnița,* respectiv elaborarea și adoptarea unri document programatic menit să coordoneze activitatea acestui Corp de Voluntari. A fost desemnată, acolo în lagăr, o Comisie de elaborare a Declarației, formată din nouă ofițeri. Președintele acestei Comisii a fost numit Pompiliu Nistor din Brașov, medic de meserie, pentru că el era cel mai în vârstă și avea cel mai mare grad militar (căpitan), dar conceperea, formularea juridică a argumentelor și redactarea efectivă a textului a revenit unui număr de șase avocați: dr. Gavrilă Iuga, avocat în Vișeu de Sus (Maramureș), dr. Victor Deleu, avocat în Șimleul Silvaniei, dr. Octavian Vasu, avocat în Făgăraș, dr. Nicolae Nedelcu, dr. Vasile Chiroiu și dr. Trifon Ghilezan. Din Comisie au mai făcut parte și Simion Gocan (preot) și Emanoil Isopescu (profesor). Declarația a fost semnată în final de către aproximativ cinci sute de ofițeri și subofițeri[8], în numele a 30.000 de voluntari români, atâția cât se estima că vor putea fi trimiși pe frontul din Moldova, în zona Mărășești și publicată în ziua de 26 aprilie 1917, deci cu mai bine de un an și jumătate mai-nainte de Proclamația de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918. Justiția militară Austro-Ungară i-a condamnat la moarte în lipsă pe fruntașii românilor din prizonierat înscriși ca voluntari în Armata Română, între care se afla și Gavrilă Iuga, pentru „dezertare la inamic", printr-o sentință pronunțată de către o Curte Marțială din Sibiu[9]. Puțin mai târziu, în urma publicării Declarației de la Darnița, cei

[3] http://www.istorie-pe-scurt.ro/voluntari-ardeleni-si-bucovineni-in-armata-romana-in-primul-razboi-mondial
[4] Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului, 1916-1919,* Alba Iulia, Ed. "Aeternitas", 2003.
[5] * * * *Maramureșul Istoric prin oamenii săi...* ed. cit., p. 107.
[6] Ioan I. Șerban, op. cit., idem.
[7] Vezi https://ro.wikipedia.org/wiki/Corpurile_Voluntarilor_Rom%C3%A2ni_din_Rusia
[8] Ibidem.
[9] * * * *Maramureșul Istoric prin oamenii săi...,* ed. cit., pag. 9

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)

cinci sute de semnatari au fost și ei condamnați la moarte, tot în lipsă, pentru „înaltă trădare" de către o Curte Marțială din Kosice[10], mulți dintre aceștia aflându-se – ridicol dacă nu ar fi macabru – în fața unei a doua condamnări la moarte venită din partea aceleași Justiții militare a aceluiași stat, Declarația fiind considerată de fapt o adevărată „declarație de război" la adresa Puterilor Centrale, făcută în numele unui Corp de Armată alcătuit din 30.000 de voluntari români.

În esență, Declarația de la Darnița, un text de cinci pagini, enunța câteva principii, puține dar clare, argumentate și categorice[11]. Semnatarii declară răspicat că (1) ei sunt gata să lupte „pentru împlinirea idealului nostru de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă". În conformitate cu „drepturile ginților în chestiunile de naționalitate", ei cer „cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România, perntru a forma împreună cu ea un singur stat național". Semnatarii mai arată că (2) statul austro-ungar a făcut o ofertă de „autonomie națională" pentru minoritățile din Imperiu, dar aceasta este inacceptabilă, pentru că ideea de autonomie are îndreptățire numai pentru minorități, în timp ce „în Austro-Ungaria majoritare sunt națiunile ne-maghiare și ne-germane", respectiv în Transilvania majoritari sunt românii, deci nu se poate pune problema ca minoritarii să le acorde majoritarilor autonomie națională. În fața acestei situații critice, statul austro-ungar a promis că va fi de acord ca destinele naționalităților din Imperiu să fie decise prin consultări plebiscitare, dar (3) Declarația de la Darnița respinge cu fermitate și ideea plebiscitului, în condițiile în care acesta ar urma să fie organizat de către autoritățile austro-ungare. În aceste condiții, românii din Transilvania nu și-ar putea exprima liber convingerile lor, deoarece autoritățile au căutat să le smulgă „declarații de loialitate" față de statul maghiar. Până la acea dată (26 aprilie 1917), un număr de 400 de fruntași ai românilor (zice Declarația) au fost executați și alți câteva mii aruncați în închisori, pentru că au refuzat să semneze acele declarații. Cei doi mitropoliți români din Transilvania, mitropolitul unit Victor Mihalyi de la Blaj și mitropolitul ortodox Vasile Mangra de la Sibiu, au fost semnat declarații de loialitate, transformate apoi în circulare către întregul cler și popor. În concluzie (4), semnatarii Declarației susțin că nu poate exista altă cale de rezolvare a problemei decât războiul adică, fiind „conștienți de datoria națională", să meargă alături de Armata Română „de bună voie la luptă și la moarte", pentru o „Românie a tuturor românilor"!

3. Prima deplasare ca prizonieri în Siberia și revenirea la Darnița

Dr. Gavrilă Iuga, împreună cu subunitatea în care se afla, au căzut prizonieri pe data de 31 iulie 1916 și în aceeași zi convoiul a fost pornit pe jos în localitățile Dubno și mai apoi în Rivno, un oraș în nordul statului Ucraina de azi. Pe drum, timp de mai multe zile, nu au primit nimic de mâncare, s-au hrănit doar cu fructe și au băut apă. Ofițerii austrieci au început să manifeste o ură evidentă față de toți ceilalți[12] care nu vorbeau limba germană, de parcă aceștia ar fi fost de vină pentru situația în care au ajuns. La Rivno au fost strânși aproximativ o mie de ofițeri. Rușii asigurau subzistența ofițerilor prizonieri dându-le bani, câte o rublă și jumătate pe zi pentru fiecare ofițer, dar banii erau dați ofițerilor austrieci mai mari în grad ca să îi distribuie la toți, ceea ce nu se întâmpla întotdeauna. De aici au fost îmbarcați în trenuri de vite pline de balegă și în trei zile au fost lângă Keiv, la Darnița. Trierea în lagărul de la Darnița a durat până pe la jumătatea lunii august. Pe data de 19 august 2016, fiecare prizonier a primit de la autoritățile ruse suma de 30 de ruble cu care să-și asigure subzistența, apoi au fost îmbarcați în trenuri cu direcția Siberia, într-o călătorie care a durat două săptămâni. Au

[10] Ibidem.
[11] Textul este publicat și în rev. *Eroii neamului*, http://www.satu-mare.ro/fisiere/pagini_fisiere/EN5.pdf, pag. 10-13.
[12] * * * *Maramureșul Istoric prin oamenii săi...* ed. cit., p. 65 și urm.

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)

ajuns la Omsk, în Siberia, după ce România a intrat în război de partea Antantei, devenind astfel aliată militar cu Rusia.

Prizonierii de alte naționalități, sârbi, croați și sloveni nu au mai fost duși în Siberia în calitate de prizonieri, ci au fost eliberați imediat, deoarece Serbia se afla în război cu Puterile Centrale, și astfel acești militari s-au putut înrola ca voluntari, au format marșbatalioane și au plecat de-a dreptul pe câmpul de luptă, prin Odessa și de acolo pe mare, pentru a lupta de partea Antantei. Prizonierii români însă nu s-au putut înrola ca voluntari pentru Armata Română, România nefiind încă intrată în război. Dar și după intrarea României în război, la 27 august 1916, batalioanele de voluntari nu s-au putut constitui imediat, Regatul României tărăgănând lucrurile nejustificat de mult, până în februarie anul următor, câna a aprobat formarea acestor batalioane.

Drumul prizonierilor români spre Siberia a urmat un trase prin sud: Voronej – Penza – Samara – Ufa – Petropavlovsk – Omsk, o zonă fertilă și, la acea dată, arătând privitorilor imense recolte de grâu. Abia la Ufa, pe prizonieri i-a ajuns din urmă veste că România a intrat în război împotriva Puterilor Centrale, la care „camarazii unguri încep a se înstrăina de noi, ca și când noi am fi de vină”[13]. În lagărul de la Omsk, serviciul de Cruce Roșie dă la fiecare prizonier câte 50 de ruble, dar doamna care a împărțit banii fiind din Ungaria, dă la prizonierii români chitanțele să le semneze, dar nu le dă și banii. După o zi întreagă de reclamații la consulul francez și la autoritățile ruse, românii primesc și ei cele 50 de ruble. Îi așteaptă o iarnă grea, fără haine groase, înfometați și terorizați de către foștii lor camarazi maghiari.

Pe la începutul anului 1917 soarta românilor se schimbă însă radical. Sunt scoși din prizonierat, iar pe 3 ianuarie 1917 sunt puși pe trenuri pentru o altă călătorie de mii de kilometri înapoi la Darnița, în vederea constituirii detașamentelor de voluntari, care urmau să lupte în Armata Română pe frontul din Moldova. La Darnița, ofițerii români voluntari nu au mai fost ținuți în lagăr, ci au fost cazați în niște vile, câte 5 – 6 într-o cameră. Solda pentru ei toți, în sumă de 3.000 de ruble, a fost ridicată de la autoritățile rusești de către un delegat impostor, Olimpiu Andrei, ofițer voluntar și el, dar individul a dispărut cu banii. Atunci – zice Găvrilă Iuga – marele savant și om politic român Nicolae Iorga „și-a pierdut toate iluziile și simpatia față de ardeleni”[14].

4. Începuturile organizării Detașamentelor de voluntari

Ofițerii români voluntari de la Darnița au ales un Comitet format dintr-un număr de doisprezece dintre ei, care să-i reprezinte în fața autorităților rusești, dar rușii nu au recunoscut acest Comitet, ci le-au impus o altă formă de organizare. Fiecare cvartir (încartiruire) trebuia să aibă un „senior”, de regulă un ofițer activ cel mai mare în grad, care să-i reprezinte pe toți, având adjuncți cu atribuții precis delimitate: ridicarea banilor, împărțirea zahărului, a petrolului lampant, a lemnelor de foc ș.a.m.d.

La înscrierea lor ca voluntari s-a procedat simplu. S-a deschis un registru, care avea în față o Declarație scurtă și clară, urmând ca ofițerii să se semneze în continuarea acesteia. Conținutul acelei Decarații era următorul: „Eu (subscrisul), declar solemn și irevocabil că intru în Armata Română fără nici o condiție și că începând cu ziua de azi mă consider soldat al Armatei Române”[15]. Cei care au refuzat să semneze – și au existat și dintre aceștia – au fost considerați din nou prizonieri și au fost trimiși imediat înapoi în Siberia. Registrul cu cei care s-au semnat ca voluntari a dispărut însă în mod misterios[16], fiind furat de o mână abjectă

[13] Idem, p. 68.
[14] Ibidem, p. 73.
[15] Idem, p. 74.
[16] Ibidem.

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)

și trimis dincolo de linia frontului, la autoritățile austro-ungare. Așa se face că, pe baza acestui registru, foștii ofițeri din Armata Austro-Ungară care au consimțit să se înscrie ca voluntari în Armata Română, urmând să lupte în cadrul Armatei Române împotriva Puterilor Centrale, au putut fi judecați și condamnați acasă. S-a instituit o Curte marțială Austro-Ungară la Sibiu, acolo unde își avea Comandamentul Corpul 12 Armată al K. u. K., care i-a judecat în lipsă pentru dezertare și trădare și i-a condamnat pe toți la moarte[17]. În tot acest timp, din România nu s-a interesat nimeni de soarta voluntarilor de la Darnița care au cerut să intre în cadrul Armatei Române. Abia spre sfârșitul lunii februarie 1917, deci la peste o lună și jumătate de la data semnării de către voluntari în Registrul de intrare în Armata Română, Guvernul României (aflat în mare dificultate, stabilit fiind la Iași) a emis prin Ministerul de Război Ordinul prin care s-a aprobat formarea Corpului Voluntarilor Ardeleni din Rusia. Apoi iarăși nimic.

Din partea Regatului României, ofițerii superiori care au fost desemnați să se ocupe de organizarea Corpului de Voluntari de la Darnița, ca structură militară integrabilă în Armata Română, au fost generalul Constantin Coandă (tatăl viitorului celebru om de știință român Henri Coandă), care îndeplinea atunci funcția de atașat militar și diplomatic pe lângă Cartierul General al Țarului Nicolae al II-lea cu sediul la Kiev, și colonelul Constantin Pietraru, care a și fost numit șef de stat major al acestui Corp de Armată nou înființat. Dar așteptările au fost mai mari și voluntarii mai nerăbdători să intre în luptă, decât acțiunile structurii românești de comandă. Încă din luna ianuarie 1917 generalul Coandă, care își avea sediul misiunii sale la Kiev și care nu s-a ostenit niciodată să se deplaseze până în lagăr spre a-i vedea pe voluntari și să stea de vorbă cu ei, a chemat la sine pe doi ofițeri, cărora le-a spus că ei vor forma un viitor „corp de elită” al Armatei Române – și cam atât. Generalul Coandă, în calitate de „comandant” al lor, nu s-a mai interesat niciodată de ei[18].

În disperare de cauză și după ce au stat luni de zile inactivi, voluntarii au adresat un Memoriu lui Nicolae Iorga, o personalitate politică despre care ei credeau că ar putea mijloci rezolvarea situației, memoriu ce i-a fost trimis printr-un curier care pleca în România. Nu au primit nici un răspuns, dar a venit în schimb la Darnița prin luna mai colonelul Pietraru, șeful de stat major fantomă, care a avut un comportament stupefiant. S-a mirat cum de sunt atâția de mulți ofițeri români, peste trei sute[19], un număr disproporționat de mare față de soldați (aceștia din urmă fiind, cei mai mulți, încă prizonieri în Siberia). Apoi le-a făcut reproșuri că umblă cu „epistole anonime”, semn că Scrisoarea către Nicolae Iorga a fost luată în seamă la niveluri mai înalte. A venit tot atunci și generalul Coandă care, deși locuia la doar câțiva kilometri, timp de luni de zile nu i-a băgat în seamă. Și generalul le-a reproșat că umblă cu „anonime”, zicând că din această cauză el era chiar hotărât să abandoneze toată „afacerea asta” (adică formarea detașamentelor de voluntari), dar acuma le promite că le va rezolva situația. Le-a înmânat un formular de „Angajament” de înscriere în Armata Română și a zis că le dă două zile timp de gândire, pentru a-l semna. Toți voluntarii au cerut să îl semneze imediat. Din cei peste trei sute de ofițeri doar doi refuză să semneze, fiind trimiși înapoi în prizonierat. După câteva zile primesc uniforme ale Armatei Române și se pun din nou pe așteptare. Cei care au semnat nu au altă ieșire, acasă în Ardeal nu se pot întoarce, iar în prizonierat nici atât, pentru că acolo în lagăre se află foștii lor camarazi unguri, care abia așteaptă să se răfuiască cu ei.

Poetul Octavian Goga, împreună cu delegația formată din preotul Vasile Lucaciu, preotul Ioan Moța și diplomatul Vasile Stoica se află în trecere prin Kiev în drum spre Statele Unite ale Americii, din însărcinarea Guvernului României. Singurul care intră în

[17] Idem, p. 78.
[18] Idem, p. 75.
[19] Idem, p. 85.

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)

tabăra voluntarilor și stă de vorbă cu ei este Vasile Lucaciu, în timp ce Octavian Goga se ține departe de ei, rămânând tot timpul în oraș, de teamă să nu se contamineze cu tifos. Vasile Lucaciu și cu ceilalți membri ai Delegației – Moța și Stoica – iau cu ei textul Declarației, în limbile română, rusă și franceză și îl duc în America, unde va fi tradus și în engleză și va fi publicat în ziarele românești de acolo[20], contribuind mult la cunoașterea internațională a chestiunii românești.

[20] Ioan I. Șerban, op. cit., p. 147.

BDD-A28636 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:16 UTC)